

**Kureyşizâde El-Hâc Mehmed Fevzi Efendi'nin
'Nihâyetü'l-İktidar Li'l-Evliyâi'l-Kibâr' Risâlesi: İnceleme
Ve Transkripsiyon**

**Kureşizade El-Hâc Mehmed Fevzi Efendi's
'Nihâyetü'l-İktidar Li'l-Evliyâi'l-Kibâr' Treatment: A Review and
Transcription**

ABDULKERİM ÇAĞLAR

Doktora Öğrencisi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi. Tasavvuf Ana Bilim Dalı,
Ankara, Türkiye. Öğretmen, Ertuğrul Gazi İmam Hatip Ortaokulu, Ankara, Türkiye.

PhD Student, Ankara University Social Sciences University. Department of Sufism, Ankara, Turkey
Teacher, Ertuğrul Gazi Imam Hatip Secondary School, Ankara, Turkey.

abdulkerimcaglar@gmail.com ORCID: 0000-0003-0108-1052

Atıf/©: Çağlar, Abdülkerim (2023). *Kureyşizâde El-Hâc Mehmed Fevzi Efendi'nin*

*'Nihâyetü'l-İktidar Li'l-Evliyâi'l-Kibâr' Risâlesi: İnceleme ve Transkripsiyon, Kafkas Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı 10-19, ss. 252-269.*

Citation/©: Çağlar, Abdülkerim (2023). *Kureşizade El-Hâc Mehmed Fevzi Efendi's*

*'Nihâyetü'l-İktidar Li'l-Evliyâi'l-Kibâr' Treatment: A Review And Transcription, Kafkas University
Faculty of Divinity Review. Issue 10-19, pp. 252-269.*

Makale Bilgisi / Article Information:

Doi : [10.17050/kafkasilahiyat.1196562](https://doi.org/10.17050/kafkasilahiyat.1196562)

Type / Türü: Research Article / Araştırma Makalesi

Received / Geliş Tarihi: 30 October / Ekim 2022

Accepted / Kabul Tarihi: 17 November / Kasım 2022

Published / Yayın Tarihi: 28 January / Ocak 2023

Volume / Cilt: 10; **Issue / Sayı:** 19; **Pages / Sayfa:** 252-269.

Suggested ISNAD Citation: Abdülkerim ÇAĞLAR, "Kureyşizâde El-Hâc Mehmed Fevzi Efendi'nin
'Nihâyetü'l-İktidar Li'l-Evliyâi'l-Kibâr' Risâlesi: İnceleme ve Transkripsiyon", *Kafkas Üniversitesi İlahiyat
Fakültesi Dergisi* 10/19 (Ocak- January 2023), 252-269.

Notlar/Notes

Yazar(lar), herhangi bir çıkar çatışması beyan etmemiştir.

Turnitin/Ithenticate/İntihal ile İntihal Kontrolünden Geçmiştir

Screened for Plagiarism by Turnitin/Ithenticate/İntihal

Licensed by CC-BY-NC ile lisanslıdır

www.dergipark.org.tr

Kureşizade El-Hâc Mehmed Fevzi Efendi's 'Nihâyetü'l-İktidar Li'l-Evliyâi'l-Kibâr' Treatment: A Review and Transcription

Abdulkerim ÇAĞLAR

Abstract

Mufti of Edirne, Mehmed Fevzi Efendi, is one of the important scholars who lived in 19th century. He wrote 77 works in Turkish, Arabic and Persian in the fields of tafsîr, kalam, fiqh, ethics, mysticism and literature. Although there are many prose works, there are also literary works written in the style of poetry. Five of his works are related to Sufism His treatise named 'Nihâyetü'l-İktidar li'l-Evliyâi'l-Kibâr'; It deals with miracles and their types, which are mystical subjects. In the work; The concepts of miracle, miracle, and magic were defined and were classified into 19 types. In addition, the conditions necessary for the determination of the accuracy of the person claiming the miracle and the views of the sects on magic were conveyed. The fact that no study has been done about the work until today has led us to prefer the work. The subject of our study is the examination of the work, the evaluation of its importance in terms of Sufism and the transcription.

Keywords: Kerâmet, Miracle, Magic, İstidrâc, Nihâyetü'l-İktidar li'l-Evliyâi'l-Kibâr'

Kureyşizâde El-Hâc Mehmed Fevzi Efendi'nin 'Nihâyetü'l-İktidar Li'l-Evliyâi'l-Kibâr' Risâlesi: İnceleme ve Transkripsiyon

Abdulkerim ÇAĞLAR

Öz

Edirne Müftüsü Mehmed Fevzi Efendi 19. yy. da yaşamış önemli âlimlerden birisidir. Tefsîr, Kelâm, Fıkıh, Ahlâk, Tasavvuf, Edebiyât alanlarında Türkçe, Arapça ve Farsça yetmiş yedi eser yazmıştır. Nesir türü eserleri çok olmakla birlikte şiir tarzında yazdığı edebi eserleri de bulunmaktadır. Eserlerinden beş tanesi Tasavvuf'la alakalıdır. O'nun 'Nihâyetü'l-İktidar li'l-Evliyâi'l-Kibâr' isimli risalesi; tasavvufi konulardan kerâmet ve çeşitlerini ele almaktadır. Eserde; mucize, kerâmet, sihir kavramlarının tanımları yapılmış ve kerâmet on dokuz çeşit olarak sınıflandırılmıştır. Ayrıca kerâmet iddiasında bulunan kişinin doğruluğunun tespiti için gerekli olan şartlar ve mezheplerin sihir konusundaki görüşleri aktarılmıştır. Eser hakkında günümüze kadar herhangi bir çalışma yapılmaması eseri tercih etmemize vesile olmuştur. Çalışmamızın konusu eserin incelenmesi, tasavvuf ilmi açısından öneminin değerlendirilmesi ve transkripsiyonudur.

Anahtar Kelimeler: Kerâmet, Mucize, Sihir, İstidrâc, Nihâyetü'l-İktidar li'l-Evliyâi'l-Kibâr'

GİRİŞ

Edirne Müftüsü Mehmed Fevzi Efendi; Denizli'nin Tavas ilçesinde doğmuştur. Yaklaşık yirmi yıl Edirne'de müftülük yaptığı için Edirne Müftüsü Fevzi Efendi adıyla tanınmıştır. İlk eğitimini Tavas'ta Hâdimli Hacı Said Efendi'nin yanında başlamış; daha sonra Manisa'da müftü Evliyâzâde Ali Rızâ Efendi'den ders almıştır. Ayrıca Erzincanlı Mehmed Efendi'den de ders okumuştur.¹ Tasavvuf yolundaki mürşidi ise Mekkî Abdullah

¹ Mustafa Uzun, "Edirne Müftüsü Fevzi Efendi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul:

Efendidir. Müderrislik, müftülük, naiblik, mevleviyet (eyalet kadılığı), kazaskerlik görevlerinde bulunmuştur. O, dersiâmlık, müfessirlik, yazarlık, vâizlik, şâirlik, hatiplik, mesnevihanlık, duâhanlık ve sufilik yönleri bulunan bir ilmi şahsiyete sahiptir.²

Fevzi Efendi'nin yayımlanmış yetmiş beş eseriyle yazma halinde iki küçük risalesi tespit edilmiştir. Bizzat kendisi tarafından bastırılan “*Fihristü'l-âsar*”da altmış beş eser yer alır. Fevzi Efendi dini eserlerinden dokuz tanesini Tefsîr, iki tanesi Kelâm, on bir tanesini İbadet, yedi tanesini Ahlâk, beş tanesini ise Tasavvuf alanlarında kaleme almıştır. Yirmi üç edebi eserinden on bir tanesini Arapça, bir tanesini Farsça, on bir tanesini ise Türkçe kaleme almıştır.³

Nihâyetü'l-İktidar Li'l-Evliyâi'l-Kibâr' onun kerâmet konusunu ele aldığı risalesidir. Kerâmet, ikram, kerem, lütuf, hediye ve ihsan demektir.⁴ Mü'min salih, takva ehli bir kulda meydana gelen olağanüstü hallere kerâmet adı verilir.⁵ Kuran-ı Kerimde ve hadisi şeriflerde kerâmetin birçok delili vardır. Ehlisünnet âlimleri bu delillerden yola çıkarak kerâmetin hak olduğunda ittifak etmişlerdir. Sufi müellifler eserlerinde kerâmet konusunu ele almışlar. Kuşeyrî Risâle'de,⁶ Kelabâzî ise Taarruf'ta,⁷ Serrac el-Luma'da⁸ kerâmet konusuna bölüm ayırmıştır. Kuşeyri Risalede; Kelebazi Taarruf'ta; Keramete ayet, hadis, sahabe tabiin ve sonraki nesillerden deliller getirmişler.⁹ Mucize ise peygamberlerin peygamberliklerini ispat etmek için gösterdikleri olağan üstü hallerdir.¹⁰ Allah düşmanı olan kişilere verilen harikulade hallere ise 'istidrac' denir. İstidrac, kendisine sahip olan kişiler için mahvolma sebebidir.¹¹ Sihir, sözlükte bir şeyi zebun etmek ve cadılık etmek ve bazı olağan üstü haller göstermektir. Günahkâr kötü insanların elinde zuhur eden olağanüstü olaylara sihir denir.¹²

Mehmed Fevzi Efendi'nin; 'Nihâyetü'l-İktidar li'l-Evliyâi'l-Kibâr' isimli risalesi; kerâmet ve çeşitlerini ele almaktadır.¹³ Eserde; mucize, kerâmet, sihir kavramlarının tanımları yapılmış ve kerâmet on dokuz çeşit olarak sınıflandırılmıştır. Ayrıca kerâmet

TDV Yayınları, 1998), 506-509.

² Ömer Yılmaz, *Osmanlı Döneminde Tavashı Bir Kazasker: Kureyşizâde Mehmed Fevzi Efendi Hayatı, Eserleri, Fikirleri*, (İzmir: Tavas Belediyesi Yayınları, 2014), 28-36

³ Kureyşizâde, Mehmed Fevzi Efendi, *Fihristü'l-âsar*, (baskı yeri ve tarihi yok), s. 8.; Yılmaz, *Osmanlı Döneminde*, 28-36. ; Uzun, *Edirne Müftüsü*, 506-509.

⁴ Medkur, İbrahim, *Mu'cemu'l-Veciz*, Şirketü'l-İlanatî's-Şarkiyeye, (Mısır: 1980), s.532;

⁵ Abdulkerîm Kuşeyrî, *er-Risâletü'l-Kuşeyrîyye fi İlmi't-Tasavvuf*, thk. Hani El-Hac, (elMektebetü'l-tevfikiyye, b.y.y., b.t.y.); Bkz., Kelabazi, Ebû Bekr Muhammed b. İbrâhim el-Buhari, *et-Taarruf li-Mezhebi Ehli't-Tasavvuf*, (thk. Ahmet Abdurrahîm Sâyih), (Kahire: Mektebetü's-sekâfetu'd-diniyye, 2009), 104-111. Devlet Kitapları Müdürlüğü, *Dinî Terimler Sözlüğü*, (Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, b.t.y.), 201.

⁶ Bkz. Kureyşizâde El-Hâc Mehmed Fevzi Efendi, *Nihâyetü'l-İktidar Li'l-Evliyâi'l-Kibâr* (, b.y. y., b.t.y.),1-8; Abdulkerîm Kuşeyrî, *er-Risâletü'l-Kuşeyrîyye fi İlmi't-Tasavvuf*, thk. Hani El-Hac, (elMektebetü'l-tevfikiyye, b.y.y., b.t.y.);

⁷ Bkz., Kelabazi, *et-Taarruf*, 104-111.

⁸ Ebû Nasr, es-Serrâc, *el-luma'*, Thk. Abdulhalim Mahmut-Abdulkaki Surur, (Mısır: Daru'l-Kutubu'l-Hadis, 1960), 390-405

⁹Bkz. Kuşeyrî, *er-Risâletü'l*; s.532-540 Kelabazi, *et-Taarruf*, s.104.

¹⁰ Bkz. Kuşeyrî, *er-Risâletü'l*; s. 528

¹¹ Kelabazi, *et-Taarruf*, s.105

¹² Fevzi Efendi, *Nihâyetü'l-İktidar*, 4.

¹³ Fevzi Efendi, *Nihâyetü'l-İktidar*, 5-7.

iddiasında bulunan kişinin doğruluğunun tespiti için gerekli olan şartlar ve mezheplerin kerâmet konusundaki görüşleri aktarılmıştır. ¹⁴ Risale; matbu olamakla beraber; basım yeri, tarihi ve yayın evi belirtilmemiştir. Risale sekiz sayfadır.

Doküman inceleme yöntemini kullandığımız bu çalışmamızda söz konusu eserin incelenmesi, tasavvuf ilmi açısından öneminin değerlendirilmesi ve transkripsiyonu amaçlanmıştır.

1. RİSÂLENİN YAZILMA AMACI:

Eserin yazılış amacı mukaddime bölümünde açıklanmıştır. Mehmed Fevzi Efendi, bir gün bazı salih zatlarla sohbet ederken, onlardan birisi kendisine evliyaların kerâmetleri hakkında bir Türkçe risale yazmasını rica etmiştir. Fevzi Efendi de bu talep üzerine Türkçe bir risale yazmaya karar vermiştir. Yazdığı bu risaleye '*Nihâyetü'l-İktidar Li'l-Evliyâi'l-Kibâr*' ismini vermiştir. Müellif, bu eseri kaleme alarak; kendisinden eser yazma talebinde bulunan şahsın talebini yerine getirmenin yanı sıra evliyaların himmetlerine nail olmayı da amaçlamıştır. Ayrıca yazacağı eserin bir nüshasını, soru soran arkadaşına hediye etmek istediğini belirtmiştir. ¹⁵

2. RİSÂLENİN YAZIM METODU:

Müellif; esere Allah'a c.c hamd, peygamberimize salât ve selam; evliyaullâha övgüyle başlamış, dua ile eserini bitirmiştir. Eserde soru-cevap, karşılaştırma, açıklayıcı anlatım, alıntı yapma gibi birçok yöntemi kullanılmıştır.

Kullandığı soru-cevap yönteminde arkadaşının ve kendisinin sorduğu şu soruları cevaplamıştır.

- 1-Velilerin kerâmetlerinin çeşitleri ve dereceleri nelerdir.?
- 2-Veliler; velâyet ve kerâmet ikliminde ne dereceye kadar mutasarrıf olabilirler.?
- 3-Mu'cizeye mu'cize, kerâmete kerâmet ve sihire sihir ta'bîr olunmasının sebebi nedir?
- 4-Velayet ve kerâmet iddiasında bulunan kişi gerçekten veliyyu'llâh mıdır, yoksa yalancı mıdır? Kendisinde görülen olağanüstü hal kerâmet midir, yoksa istidrac mıdır?
- 5-Kerâmet, vukû' bulmuş ise kimin yedinde ve ne zamân vâki' olmuştur?

Eserin yazımında kullanılan diğer bir yöntem ise karşılaştırma yöntemidir. Müellif kerâmet kavramının daha iyi anlaşılabilmesi için mucize ve sihir kavramlarını karşılaştırarak konuyu işlemiştir. Mucize ve sihir kavramlarını öz, kerâmet kavramını ise detaylı aktarmıştır.

¹⁴ Fevzi Efendi, Nihâyetü'l-İktidar, 7-8.

¹⁵-Mehmed Fevzi Efendi, Nihâyetü'l-İktidar 2-3

Müellif, eseri yazarken kendi bilgi birikiminin yanı sıra, kelam kitaplarından. Fahrettin Râzî'nin tefsirinden, Mollâ Câmî'nin eserlerinden ve isimlerini belirtmediği bazı evliyaların eser ve görüşlerinden yararlanmıştı. Fahrettin Râzî'nin Tefsîr-i Kebîri hariç yararlandığı diğer eserlerin isimlerini açıklamamıştır. Eserde Arapça bazı özlü ifadeler ve ayetler kullanılmıştır. Bu ayet ve ifadelerin Türkçeleri verilmemiştir. Bunlar şunlardır:

- *'Teallemû velev kâne sihnan.'* (Sahir dahi olsa öğreniniz)¹⁶
  - *'Keramâtu'l-evliyâ hakkun.'* (Velilerin kerâmetleri gerçektir.)¹⁷
  - *'Gaferellâhu zenbehû ve setera aybehû ve ferraha kalbehû ve ferrace kurbehû.'* (Allah. c.c günahlını affetsin, kusurlarını örtsün, kalbini sevindirsin, üzüntüsünü gidersin.)¹⁸
  - *'el-Keddu evlâ miner-reddi.'* ((Çalışıp) Yorulmak reddetmekten daha iyidir.)¹⁹
  - *'el-Fethu mikdârun sekbu'l-ibreti evlâ mine's-seddi.'* (İğne ucu kadar delik açmak kapatmaktan iyidir)²⁰
  - *'İnnemâ yehsulu fi'l-kalbi bi'l- icmâli istikrârün.'* (Kalpte genel olarak istikrar meydana gelir.)²¹
  - *'Summe i'lem ennehum esbetû kerâmâtel evliyâe tis'ate aşere nev'an.'*(Bil ki: velilerin kerâmetini on dokuz olarak sınıflandırmışlardır.)²²
  - *'alâ Vechi'l-icmâl ve'l-ihisâr.'* (Genel ve özet olarak)²³
  - *'el-Kelâmu yucirru'l- kelâm.'* (Söz sözü sürükler (açar.)²⁴
- Eserde Şuarâ süresinin 107-108, İnsan süresini 21. Ve İsrâ süresinin 44. ayetleri aktarılmıştır. Ayetler ve anlamları şöyledir:
- *'İnnî leküm rasûlun emîn.'* (Bilin ki ben, size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim.)²⁵
  - *'fet-tekullâhe ve etûn.'* (Artık Allah'a karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin.)²⁶
  - *'ve sekâhum Rabbuhum şerâben tahuren'* (Rableri onlara tertemiz bir içecek içirecektir.)²⁷
  - *'...in min şey'in illâ yusebbihû bi hamdihî...'* (...Her şey O'nu hamd ile tespih eder...)²⁸

¹⁶ Fevzi Efendi, *Nihâyetü'l-İktidar*, 4.

¹⁷ Fevzi Efendi, *Nihâyetü'l-İktidar*, 3.

¹⁸ Fevzi Efendi, *Nihâyetü'l-İktidar*, 2.

¹⁹ Fevzi Efendi, *Nihâyetü'l-İktidar*, 3.

²⁰ Fevzi Efendi, *Nihâyetü'l-İktidar*, 3.

²¹ Fevzi Efendi, *Nihâyetü'l-İktidar*, 5.

²² Fevzi Efendi, *Nihâyetü'l-İktidar*, 3.

²³ Fevzi Efendi, *Nihâyetü'l-İktidar*, 4.

²⁴ Fevzi Efendi, *Nihâyetü'l-İktidar*, 3.

²⁵ Şuarâ, 26/107; Fevzi Efendi, *Nihâyetü'l-İktidar*, 3.

²⁶ Şuarâ, 26/108; Fevzi Efendi, *Nihâyetü'l-İktidar*, 3.

²⁷ İnsan, 76/21. ; Fevzi Efendi, *Nihâyetü'l-İktidar*, 6.

²⁸ İsrâ 17/44.; Fevzi Efendi, *Nihâyetü'l-İktidar*, 4.

Eserde kavramlar ve kerâmet çeşitleri açıklayıcı anlatım yöntemiyle ele alınmıştır. Kavramların hem sözlük anlamı, hemde terim anlamları açıklanmıştır.

Eserin iç kapağında, isminin, Nihâyetü'l-İktidar Li'l-Evliyâi'l-Kibâr ve müellifinin Edirne Müftü-İ Esbakı Kureyşizâde El-Hâc Mehmed Fevzi Efendi, olduğu yazılıdır. Eserin basım yeri ve tarihi belirtilmemiştir, sekiz sayfadan oluşmaktadır.

Müellif, eseri dört bölüm olarak tasnif etmiştir. Birincisi eserin isminin ve yazım sebebinin açıklandığı önsüz mahiyetinde olan başlıksız bölüm, ikincisi Mukaddime, üçüncüsü Münacat ve Tevesül; dördüncüsü Eş-Şurû'u Fi'l-Maksûd isimli bölümlerdir. Münacat ve Tevesül bölümü on mısralık bir şiirden oluşmaktadır.

3.RİSÂLENİN İÇERİĞİ:

Eser; mucize, sihir kerâmet ve kerametşn çeşitlerini ele almaktadır Müellif, eserin mukaddimesinde birbiriyle alakalı olan mucize, kerâmet ve sihir konularını ele almıştır. Mucize peygamberlerde, kerâmet velilerde sihir ise sihirbaz habis insanlarda görülür. Müellif, mucize, kerâmet ve sihir arasındaki fark nedir? Sorusunu sormuş ve kavramların kelime ve terim anlamlarını ve aralarındaki farkları şöyle cevaplamıştır.

Mucize: Kelime olarak aciz kılıcı demektir. İstılahta ise Cenab-ı Allah'ın c.c. peygamberliklerini ispat etmek için peygamberlere vermiş olduğu olağan üstü hallerdir.²⁹

Kerâmet: Cenab-ı Allah'ın veli kullarına vermiş olduğu olağan üstü hallerdir. Kerâmet ile bu kulların şerefli, aziz zatlar olduğunu ispat etmiş olur. Nitekim kerâmet kelime olarak şeref, izzet demektir.³⁰

Sihir: Sihir, sözlükte bir şeyi zebun etmek ve cadılık etmek ve bazı olağan üstü haller göstermektir. Batıl bir şeyi suret-i haktan göstermek anlamlarına gelir. Günahkâr kötü insanların elinde zuhur eden olağanüstü olaylara sihir denir. Ehlisünnete göre sihir vardır, fakat sihir yapmak haramdır, sihrin varlığını inkâr eden kâfir olur. Sihir sadece zararından kurtulmak amacıyla öğrenilebilir. Mutezile, Hariciye ve Dehriye mezhepleri sihrin varlığını inkâr etmişlerdir³¹. Müellifin risaleyi yazma amacı, kerâmet konusunu açıklamak olduğundan mucize ve sihir konularını özet olarak aktardığı kanaatindeyiz.³²

Müellife göre, Yüce Allah' (c.c.)ın sâlih bir kuluna bazı olağan üstü haller vermesi, o zatları kendi zatına ortak ettiği anlamına gelmez. Çünkü gerçekleşen olağanüstü hallerin mucidi ve yaratıcısı sadece Allah'tır. Salih kulun yaratma ve icat etmede hiçbir müdahili yoktur. Sadece yaratılan olağan üstü hal, salih kullara, yaptıkları ibadetler, Allaha olan muhabbetleri ve nefislerini riyâzet ve mücâhedeyle terbiye etmeleri neticesinde, Allah tarafından ikram edilmiştir.³³

²⁹ Bkz., Fevzi Efendi, *Nihâyetü'l-İktidar*, 4.

³⁰ Bkz., Fevzi Efendi, *Nihâyetü'l-İktidar*, 4.

³¹ Bkz., Fevzi Efendi, *Nihâyetü'l-İktidar*, 4.

³² Fevzi Efendi, *Nihâyetü'l-İktidar*, 4.

³³ Bkz., Fevzi Efendi, *Nihâyetü'l-İktidar*, 4.

Kerâmetler şekil olarak çok farklı tarzlarda gerçekleşmekle beraber mutasavvıflar genel olarak kerâmeti kevnî/suri ve hakiki/manevi diye ikiye ayırırlar.

Kevni kerâmet: Buna; zâhirî, hissî, sûrî kerâmet ismi de verilir. Su üstünde yürümek, hayvanlarla konuşmak, az zamanda uzun mesafeler katetmek, havada uçmak, gönülden geçeni bilmek gibi olağan üstü hallerdir. Halkın itibar ettiği bu tür kerâmetlerdir. Halk, şeyhinde ve velilerde bu tür kerâmetler görmek ister. Sufiler ise bu tür kerâmetlerin bir mekr-i ilahi olmasından korkarlar be bu tür kerâmetlere fazla değer vermezler. Halk daha çok bu tür keramete önem verir.³⁴

Mânevî kerâmet: Buna, bâtınî, ruhî, ilmi ve hakikî kerâmet te denir. İlim, marifet ve ahlakla ilgili olağanüstü bir mazhariyettir. Müritlerin hallerini iyi yönde geliştirmek, hikmet ve bilgisiyle, iffet ve mehabetiyle etkili olup, insanlardaki kötü huyları giderip iyi huylar kazandırmaktır. Sufilerin itibar ettiği kerâmet bu tür kerâmettir.³⁵

Âlimler, birinci türden çok, ikinci türe önem vermişlerdir. Kısa zaman içinde uzak yerlere gidebilme, yaz meyvelerine kavuşma, ateşte yanmama gibi harikulade haller, hissî ve kevnî olup fazla önemli değildir, hatta bunlar bazen tehlikeli ve zararlı da olabilir. Dinin emir ve yasaklarına sıkı bir şekilde uymak, kötü huy ve alışkanlıkları terk edip iyi alışkanlıklar edinmek, istikamet üzere olmak, nefse hâkimiyet, çalışıp çabalamak suretiyle ilim ve irfan sahibi kâmil bir insan olmaya çalışmak gerçek ve manevi kerâmetlerdir.³⁶

Müellif, eserde evliyanın kerâmetlerini on dokuz çeşit olarak sınıflandırmıştır. Müellifin kerâmet tasnifi incelendiğinde, sınıflandırdığı bu on dokuz çeşit kerâmetin birinci tür yani kevnî/maddi kerâmet çeşidine girdiği görülmektedir. Manevi/hakiki kerâmet çeşidine ise hiç değinmemiştir. Müellifin aktardığı keremat çeşitleri şunlardır:

1- “*İcâdu ma’dûmin.*”: Zahirde vücudu olmayan bir şeyi icat etmek demektir. Bütün mevcudatı, külleri ve cüzleri yaratan Allah c.c. murat ettiğinde yok olan bir şeyi veli kulunun eliyle meydana getirir.³⁷

2- “*İdamu mevcûdin.*”:Zahirde mevcut olunan bir şeyin Yüce Allahın c.c dilemesiyle veli kullarının elinde yok olmasıdır.³⁸

3- “*İzhâru emrin mestûrin.*”: Var olan, fakat gizlenmiş bir şeyi ortaya çıkarmaktır.³⁹

4- “*İhfâ'u emrin zâhirin.*”: Zahirde var olan ve görünen bir şeyin gizlenmesidir.⁴⁰

³⁴ Ebû Bekr Muhammed b. İbrâhim el-Buhari Kelabazi,, Et-Taarruf Li-Mezhebi Ehli't-Tasavvuf, thk. Ahmet Abdurrahîm Sâiyih, (Kahire: Mektebetu's-sekâfetu'd-diniyye, , 2009), 1054Hasan Kamil Yılmaz, *Ana Hatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar*, (İstanbul: Ensar Neşriyat), , 2000, s. 312.

³⁵ Yılmaz, *Ana Hatlarıyla*, 312.

³⁶ Süleyman Uludağ, “Kerâmet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yayınları), 2002, 25/.265-268,

³⁷ Bkz., Mehmed Efendi, *Nihâyetü'l-İktidar*, 5.

³⁸ Bkz., Mehmed Efendi, *Nihâyetü'l-İktidar*, 5.

³⁹ Bkz., Mehmed Efendi, *Nihâyetü'l-İktidar*, 5.

⁴⁰ Bkz., Mehmed Efendi, *Nihâyetü'l-İktidar*, 5.

5- **“İsticâbetu'd-duâ'i.”**: Evliyadan bir zat dua ettiği zaman duasının hemen kabul olunması ve talep ettiği şeyin gerçekleşmesidir. Örneğin bir velinin Cenabı Allah'a c.c yağmur yağması için dua etmesi ve ardından yağmur yağması bu çeşit kerâmettir.⁴¹

6- **“el-Huzûru fi'l-emeketi'l-muhtelifeti fi zamânin vâhid”**.: Aynı vakitte farklı mekânlarda bulunmaktır. Örneğin bir kişinin aynı vakitte farklı şehirlerde görülmesi bu tür kerâmet çeşidine girer.⁴²

7- **“İhyâ-u meyyitin”**: Vefat etmiş olan bir kişiyi diriltmektir.⁴³

8- **“İmâtetu hayyin”**: Zahiri bir sebep ve yaralayıcı veya öldürücü bir alet olmaksızın bir kişiyi öldürmektir.

9- **“Katu'l-mesâfetel-be'îdeti fi müddetin kaliletin.”**: Az bir sürede uzun mesafeleri gidebilmektir. Örneğin beş vakit namazı Mekke'de ve Medine'de kılıp geri dönmektir.⁴⁴

10- **“el-İtlâu alâ emrin gâibin ve'l-ihbâru anhû.”**: Bilinmeyen bir konuya muttali olup, onun hakkında doğru bilgiler vermektir.⁴⁵

11- **“Semâu kelâmu'l-hayvânâti ve fehmu murâdâtihâ.”**: Hayvanların konuşmalarını işitmek ve anlamaktır.⁴⁶

12- **“İstimau't- tesbihi mine'n- nebâtâti ve'l-cemâdi.”**: Bitkilerin ve cansız varlıkların tesbih seslerini duymaktır. Çünkü âlemde olan bütün varlıklar Allah'ı c.c hamd ve tesbih ederler.⁴⁷

13- **“İhdâru't-taâmi ve's-şerâbi min gayri'l-mübâşereti li esbâbi'z-zâhiriyyeti.”**:Zahiri sebep olmaksızın yiyecek ve içecek hazırlamaktır.⁴⁸

14- **“el-Meşyu ale'l-mâ'i.”** : Su üstünde yürümek demektir. Deniz, göl ve akarsularda su üstünde yürüyebilmektir.⁴⁹

15- **“et-Teyarânu fi'l-havâi ve's-seyahâti aleyhâ”**: Havada uçmak ve hava üzerinde gezmeğdir.⁵⁰

16- **“Teshîru'l-hayvânâti'l-vahşiyyeti.”**: Yabani hayvanlara evcil hayvanlar gibi muamele edebilmek ve onları uysallaştırmaktır.⁵¹

17- **“Husûlu kuvvetu'r-ricli ve'l-yedi; bi haysu ennehû izâ ðarabe şeceraten bi riclihî tenkaliu's-şeceatu min aslihâ ve iz ðarabe cidâren bi yedihî yensekku şakkayni.”**: Velinin ayağında ve elinde olağanüstü bir kuvvetin meydana gelmesidir. Örneğin bir ağaca

⁴¹ Bkz., Mehmed Efendi, *Nihâyetü'l-İktidar*, 5.

⁴² Bkz., Mehmed Efendi, *Nihâyetü'l-İktidar*, 5.

⁴³ Bkz., Mehmed Efendi, *Nihâyetü'l-İktidar*, 6.

⁴⁴ Bkz., Mehmed Efendi, *Nihâyetü'l-İktidar*, 6.

⁴⁵ Bkz., Mehmed Efendi, *Nihâyetü'l-İktidar*, 6.

⁴⁶ Bkz., Mehmed Efendi, *Nihâyetü'l-İktidar*, 6.

⁴⁷ Bkz., Mehmed Efendi, *Nihâyetü'l-İktidar*, 6.

⁴⁸ Bkz., Mehmed Efendi, *Nihâyetü'l-İktidar*, 6-7.

⁴⁹ Bkz., Mehmed Efendi, *Nihâyetü'l-İktidar*, 7.

⁵⁰ Bkz., Mehmed Efendi, *Nihâyetü'l-İktidar*, 7.

⁵¹ Bkz., Mehmed Efendi, *Nihâyetü'l-İktidar*, 7.

vurunca ağacın kökünden kopması ve duvara eliyle vurulunca duvarın yıkılması bu çeşittendir.⁵²

18- “en-Yeskuta insânun; izâ eşâre ilâ zâlike bi'l-yedi.”: Evliyanın, bir kişiye, düşmesi için eliyle işaret etmesiyle o kişinin yere düşmesidir.⁵³

19- “en Yetîra ra'su'r-raculi fi'l-havâi ve izâ eşâre ileyhi bi'l inķitâ'i.”: Bir kişinin başı kesilsin diye işaret ettiği zaman o kişinin başının kesilip havada uçmasıdır.⁵⁴

Kuşeyriye göre; kerâmetlerin meydana gelmesi, onların üzerinde zuhur ettiği kimsenin halinde sadık olduğunun işaretidir. Manevi durumu sadık olmayan bir kişide meydana gelmesi mümkün değildir.⁵⁵ Kelebaziye göre; Allah c.c düşmanlarında, nefislerinin özelliğinden olan ve halkın şüpheye düşmesine sebep olmayan bazı harikulade şeyler görülebilir. Fakat Allah'ın düşmanı olan kişilere verilen harikulade hallerin, insanları şüpheye düşürmeyecek bir mahiyette olması şarttır. Allah düşmanı olan kişilere verilen bu tür harikulade hallere 'istidrac' denir. İstidrac, kendisine sahip olan kişiler için mahvolma sebebidir. Şöyle ki: Bu gibi haller onlarda kibir ve büyüklük duygusu meydana getirir. Bu kişiler, bu halleri kerâmet olarak görürler; güzel amellerimizle buna layık olduk, iyi fiillerimiz sayesinde bunu hak ettik gibi yanlış düşüncelere kapılırlar. Böylece amellerine güvenerek insanların yanında kendilerini daha üstün görürler. O'nun içinde kendilerinin Allah'ın sınamasından ve mekrinden emin olduğunu sanırlar, Allah'ın kullarına üstünlük taslar ve onları hor görürler.⁵⁶

Müellif kerâmet çeşitlerini aktardıktan sonra 'Velayet ve kerâmet iddiasında bulunan kişi gerçekten veliyyullâh mıdır, yoksa yalancı mıdır? Kendisinde görülen olağanüstü hal kerâmet midir, yoksa istidrac mıdır? Sorusunu sorarak şöyle cevaplandırmıştır. Ona göre kerâmet iddiasında bulunan kişinin yaşam tarzına bakılmalıdır. Eğer kendisinin bütün hal ve hareketleri şeriata uygun olup ibadet ve taat ehli birisi ve şeriatın ahkâmına ve tarikatın adap ve erkânına muhalif hallerden uzak duruyor ise o kişi velidir ve kendisinde meydana gelen olağanüstü haller kerâmettir. Eğer kerâmet iddiasında bulunan kişi şeriata muhalif hal ve hareketleri var ise, kendisi ibadet ehli değil ise, şeriatın yasakladığı ve tarikatın hoş görmediği hal ve hareketlerden uzak durmuyorsa bu kişi yalancıdır; kendisinde görülen olağan üstü hal istidracdır. Bu tür insanlardan uzak durulmalı ve kötülüklerinden korunmak için Allah'a (c.c.) sığınmalıdır. Müellif bunu, eser de şöyle ifade etmiştir.

*'Eğer ôl kimsenin üzerinde asla şerîat-ı mutahharâ-i muhammediyenin zerre kadar i'tirazı yok ise yani kâffe-i harekât ve sekinât-ı dâimâ Şerîat-ı Pâkize-i Muhammediyete muvâfık ve dâimâ fevka'l-gâye namâz ve niyâz ve ibâdet ve tâ'at üzere bulunub muhâlif-i şerîat ve mubâyin-i tarîkat hâlâtında firâr ve ihtirâz üzere bulunuyor ise; ôl zât-ı veliyyullâh ve yedinden sâdır olan hârikulâde kerâmettir. Ve eğer bunun hilâfında bulunuyor ise kendisi kâzib ve yedinde sâdır olan istidrâcdır. Ve öyle olan kezzâb ve mürâîdir. Kâcûb kendi mekrinden ve şerrinden Cenâb-ı Hâfız ve Hâdi-i mutlak olân Allâh c.c Zü'l-celâl hazretlerine sığınmalıdır.'*⁵⁷

⁵² Bkz., Mehmed Efendi, *Nihâyetü'l-İktidar*, 7.

⁵³ Bkz., Mehmed Efendi, *Nihâyetü'l-İktidar*, 7.

⁵⁴ Bkz., Mehmed Efendi, *Nihâyetü'l-İktidar*, 7.

⁵⁵ Kuşeyri, *er-Risâle*, s.527.

⁵⁶ Kelabazi, *Et-Taarruf*, 105.

⁵⁷ Kureysizâde, El-Hâc Mehmed Fevzi Efendi, *Nihâyetü'l-İktidar Li'l-Evliyâi'l-Kibâr*, b.y.y., b.t.y., 8.

Müellif şeriata uymadığı halde kerâmet iddiasında bulunana kişileri, kezzâb (yalancı), mürâi (riyakâr), deccâl, şahs-ı şerîr (şerli kişi) olarak nitelendirmiştir.⁵⁸

Müellifin kerâmet iddiasında bulunan kişinin doğruluğunun ispatı için gerekli gördüğü şartları maddeler halinde şöyle sıralayabiliriz.

- 1-Şeriata itirazı olmamalı, muhalif hal ve hareketleri bulunmamalı.
- 2- İbadet ve taat ehli olmalı.
- 3- Tarikat adap ve erkânına muhalif davranışlardan uzak durmalı.

Müellif, kerâmet iddiasında bulunan kişinin doğruluğunun ispatı için gerekli gördüğü şartları aktardıktan sonra 'kerâmet vukû' bulmuş ise kimin yedinde ve ne zamân vâki' olmuştur? Sorusunu sormuş fakat cevaplamamıştır. Kendisinden kerâmet zahir olan zatların isimlerini ve kerâmetlerin gerçekleştiği zaman ve mekânları aktarmamış; bunların Fahrettin Râzî ve Abdurrahman Câminin eserlerinde detaylı anlatıldığını bildirmekle yetinmiştir.⁵⁹

Bu bölümde eserin yazılma amacı, metodu ve içeriği hakkında bilgiler verilmiştir. Bir sonraki bölümde Mehmed Fevzi Efendi'nin müellifi olduğu "Nihâyetü'l-İktidar Li'l-Evliyâi'l-Kibâr" eserinin transkripti verilecektir.

RİSÂLENİN TRANSKRİPSİYONU:

NİHÂYETÜ'L-İKTİDAR Lİ'L-EVLİYÂİ'L-KİBÂR. KUREYŞİZÂDE EL-HÂC MEHMED FEVZİ EFENDİ⁶⁰

*Bi ismihî subhâneh ve nes'elu birrahû ve ihsâneh.*⁶¹

İş bû risâle-i şerîfin ismi 'Nihâyetü'l-İktidar li'l-Evliyâi'l-Kibâr' dır. Ve müellifi dahî Edirne müftü-i esbakî Kureyşizâde el-Hâc Mehmed Fevzi Efendidir.⁶²

NİHÂYETÜ'L-İKTİDAR Lİ'L-EVLİYÂİ'L-KİBÂR.

⁵⁸ Fevzi Efendi, Nihâyetü'l-İktidar, 8; Bkz., Köstendilli Süleyman Şeyhî, *Sübhâtü'l-Levâyih*, (Yazma) İBB Atatürk Ktp., Osman Ergin Türkçe Yazmaları Bl., Nu: 461. vr. 47a-47b; Birol Yıldırım *Kesret Çarşısında Bir Hikmet Dükkânı Köstendilli Süleyman Şeyhî Efendi Hayatı, Eserleri ve Tasavvufi Görüşleri*, İstanbul: Büyüyen Ay Yayınları, 2019, s. s. 255.

⁵⁹ Bkz., Mehmed Efendi, Nihâyetü'l-İktidar, 8.

⁶⁰ Mehmed Efendi, Nihâyetü'l-İktidar, 1-8.

Anlamı: Her türlü noksanlıktan münezze olan O (Allah)'un adıyla (başlarım); O'nun (Allah'ın) iyilik ve ihsanını isteriz. Bu ifadeler risalenin iç kapağında yazılıdır.

⁶² Bu ifadeler risalenin iç kapağında yazılıdır.

Hamd-i bî-şimâr ve şükr-i hezârândır hezâr, Cenâb-ı Hüdây-i mîr-i ji-kâr ve mevlâyı girdigâra olsun ki mürselîn-i izâmına mu'cizât-ı bâhirât ve evliyâ-i kirâmına kerâmât-ı zâhirât ile in'âm ve ihsân eyledi. Ve her leyl ü nehâr teselliyât ve teslimiyyât-ı bi-hadd ü kenâr. Habib-i ekremi ve Rasul-i a'zâmı Hazreti Ahmed muhtâra ôlsun ki şerâtı pakize-i Muhammediye ve tarikat-ı güzide-i Ahmediyesine kemâl-i temessük ve itba' sebebiyle nice erbâb-ı saâdet-i ezeliyyeyi sâmi makâm. Ve âlişân eyledi. Ve âli ashâb-ı ulî'l-elbab-ı kirâmına terdiyyât-ı pür iksâr olsun ki kâffesi nucûm'ul-ihtidâ ve rehber-i tarîk-ı hâzâ olup subh u akşam irâi-i sivâ canân eyledi. Ba'de zâ iş bû kâffe-i evliyâullâh-ı kirâm efendilerimizin en ednâ bir bende-i günâh-ı şerminde ve her birisinin atibe-i ulyây-ı bâbı fuyûzâtlarını bir âciz dervîş deliriş efesinde ve behme-hâl meded ve himmet cüyendesini bulunân Edirne müftü-i esbakı Kureyşizâde el-Hâc Mehmed Fevzi (*Gaferellâhu zenbehû ve setera aybehû ve feraha kalbehû ve ferace kurbehû*)⁶³ bi hürmeti men bihû izzî' dir ki bir gün sulehâdan ba'zı muhib zâtlar ile mucâleset ve musâhabet eylerken hasbe'l-münâsebe evliyâullâh-ı kirâm efendilerimizin hazerâtının velâyet ve kerâmât-ı ulyâlarına dâir bir bahs açıldığı cihetle onlardan birisi abd-ı âcize hitâben dedi ki; Ey müftü efendi evliyâullâh-ı kirâm (*kaddese esrârahum Meliku'l-allâm*)⁶⁴, efendilerimizin kerâmetlerinin envâ'î ve derecâtı beyân olunarak; yani evliyâ-i kirâm melik-i velâyet ve küşur-u kerâmette ne dereceye kadar tasarruf edebilirler; bilmek için bi'l-lisân-ı türkî bir risâle-i muhtasaracık tertîb ve te'lîf eylemiş olsun ki; ba'zı kimseler taraflarından mazhar-ı hayır, duâ ve ruhâniyet-i celîle-i evliyâ-i kirâmdan nâil-i meded ve himmeti ulyâ olursun. Hâsılı bû vecihle terğîb ve teşvîk eyledi. *'fe binâen alâ zâlike'*⁶⁵ abd-ı âciz dahî her ne kadar kendi kuvve-i ma'lumât-ı âcizânem ile ôl esrârdan keşf ve âz ôl havada pür u âz eylemek yani ôl mebhâs-ı mukaddesse de kalembâz olmak kendimce bir i'mâyı mahir zâtın elinden bahs ve ta'rife âğâz eylesini kabilinden olacağı âşikâr ise de *'el-Keddu evlâ miner-reddi'*⁶⁶ ve kezâlike *'el-Fethu mikdâru sekbu'l-ibreti evlâ mines-seddi'*⁶⁷ kağıyyelerine mebnî bütün bütün red olunmayıp *'Keramâtu'l-evliyâ hakkun'*⁶⁸ kadiyye-i sâdikasından bâhis olunan kütübü kelâmiyeye ve Allâme-i fahrurrâzinin tefsîr-i kebîrine ve diğere bazı evliyâullâh kütüb ve resâiline bil-mürâca'a ve cümlesinin envârından iktibâs ederek min gayri haddin iş bû risâle-i muhtasaracığı bi'l-lisânı Türkî terkîm ve 'Nihâyetü'l-İktidar Li'l-Evliyâ'l-Kibâr.' nâmıyla tevsîm ve bir vechi mezkûra tâlib olan zâta takdîm ve ôl vecihle evliyâullâh-ı kirâm efendilerimizin hazerâtının kademi fuyûzâtı tev'em, rûhâniyetlerini telşîm eyledim.

MUKADDİME

Şimdi evvelâ ma'lûm olâ ki bu mebhasta hayli bahisler ve âtuz-zıkr üç şeye muta'allık ve muvâfık ve yahûd zit ve muâriz bazı şü'beler var ise *de 'İnnemâ yehsulu fil-*

⁶³ Anlamı: Allah. c.c günahlarımı affetsin, kusurlarımı örtsün, kalbini sevindirsin, üzüntüsünü gidersin.

⁶⁴ Anlamı: Meliku'l-allam (olan Allah) sırlarını kutsasın.

⁶⁵ Anlamı: Bunun üzerine...

⁶⁶ Anlamı: Çalışıp yorulmak reddetmekten daha iyidir

⁶⁷ Anlamı: İğne ucu kadar delik açmak; kapatmaktan daha iyidir.

⁶⁸ Anlamı: Velilerin kerâmetleri gerçektir.

*kalbi bi'l- icmâli istikrâr.*⁶⁹ Diyerek rumen li'l-ihlisâr onları mutâlâta havale eyleyip hemân ancak asıl üç şeyi esâs-ı kelâm ve medâr-ı merâm ittihâz eyledim. Ve ôl üç şeyin birisi mu'cize ve birisi kerâmet ve birisi sihirdir. Şimdi cümle ehl-i imânın itikatlarınca nefsi emmârede mu'cize; üç yüz on üç zevâtı âli şândan ibâret bulunan mürselîn-i îzâm aleyhimu's-salât ves-selâm efendilerimiz hazerâtına ve kerâmet; i'dad ve hesâbâtlarını Allâhtan başka hiçbir kimsenin bilmediği evliyâ-i kirâm *'kaddesallâhu teâlâ esrârahum'*⁷⁰ efendilerimiz hazerâtına; ve sihir dahî cadılara ya'ni sihirbâzlara ya'ni onunla bi'l-iştigâl mürtekb harâm olan tâife-i habîseye mahsustur. Eğer denilir ise ki bu mu'cizeye mu'cize ve kerâmete kerâmet ve sihire sihir ta'bîr olunmasının sebebi nedir. Cevapta denilir ki *'İnnî leküm rasûlun emîn. Fettekullâhe ve etîûn.'*⁷¹ Ya'ni ben size Allâh c.c tarafından gönderilmiş bir peygamber ve her vecihle emîn bir zâtımdır. Şimdi siz cenâb-ı Allâhın dünyevî ve uhrevî gazâb ve azâbından hâvf ve hazr ve bana itâ'at ediniz diyerek nübüvvet ve risâleti da'vâ eyleyen zât-ı muâlî sıfatın da'vayı sâdikasını inkâra ictisâr ve itâ'at vâcibesinden firâr eyleyen küffâr-ı füccâra mu'ârazadan men' ve ityandan âciz kılmak için Cenâb-ı Rabbu'l-âleminin yed-i mürselinde halk ve îcâd buyurmuş ôlması mu'cize ta'bîr olunmağa sebep olmuştur. Ve lügatte mu'cize âciz kılıcı demektir.. Ve kerâmetin kerâmet ta'bîr olunmasına sebep Cenâb-ı Kâdir ve Kayyûm ve Vehhâb ve Feyyâz-ı mutlak celle şânuhû hazretleri bir mübârek kûlunun yedinde hâriku'l-ade bir şeyi halk ve îcâd buyurub onunla ôl abd-i mübârekenin azîz ve şerîf bir zâta sıfât olduğunu izhâr buyurmuş olması kerâmet ta'bîr olunmaya sebep olmuştur. Ve lugatta kerâmet izzet ve şerâfet ma'nasındır. Ve sihire sihir ta'bîr olunmasının sebebi bu sihir her ne kadar bâtil ve harâm ve helâl diyen kâfir ise de onu sûret-i hakda göstermek murâd eyleyen şahs-ı habîsin Firavun ve Deccâl gibi azâbı müsted olmak için yedinde murâdı vecihle ba'zı hârikulâde zuhûr eder olmasındır. Ve sihir; lugatta bir şeyi zebûn etmek ve cadılık etmek ve bâtil bir şeyi sûret-i hakta göstermek ma'nâlarıdır. Ancak bu sihri mu'tezile tâifesiyle revâfiz ve dehriye tâifeleri inkâr eyleyip hemân ehl-i sünnet ve'l-cemâat sihir haktır, yani vaki'dir ve sabittir; lâkin ameli harâm ve haline i'tikât küfürdür diyerler. Fakat şu kadar var ki zararını üzerinden def' etmek için öğrenilmesi "Teallemu velev kanu sihran' muktezâsınca câizdir.

MÜNACAT VE TEVESSÛL

Yâ ilâhî mürselînin mu'cizâtı hakkı için

Evliyânın varidât-ı âliyâtı hakkı için

Semtimizden şer hassâd dar fessâd devr ola

Lutuf ve ihsânınla her bâr kalbimiz mesrûr ola

Gerçi bizler pür zünûb ve pür uyûbuz anca sen

⁶⁹ Anlamı: Muhakkak; kalpte genel olarak istikrar meydana gelir.

⁷⁰ Anlamı: Allah Teâlâ ruhlarını mübarek kılsın.

⁷¹ Şuarâ 26/107-108, Anlamı: 'Bilin ki ben, size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim. Artık Allah'a c.c karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin.'

Cürmümüz af eyle yâ rab kılma dûcâr mahn
Bâ husûs bu abd-ı âciz Fevzi-i biçareyi
Kalbi tîğ hâsedinle dâimâ pür yarayı
Eyle telhis dâim gamdan el-emân âzad buyur
Ber murâd edip Hüdâya her zamân dilşâd buyur. ⁷²

EE-ŞURÛ‘U Fİ‘L-MAKSÛD

Buraya gelinceye kadar ‘alâ vech’il-icmâl ve’l-ihtisâr’ ⁷³ zikr olunan şeyleri asıl maksûdumuza hasbe’l-münâsebe bir mukaddimecik gibi beyân olunmuştur. Çünkü yukarıda ma’lum olduğu vecihle asıl maksûdumuz evliyâullâh-ı kirâm kaddesellâhu teâlâ esrârahum efendilerimiz hazerâtı velâyet ve kerâmet ikliminde ne dereceye kadar mutasarrıf olabilirler. Yani Cenâb-ı Mâliku’l- mülk ve Kâdir Kayyûm celle şânuhû hazretleri kendilerine ne dereceye kadar iktidâr ihsân buyurmuş ve ne dereceye kadar ileri gitmeye müsaade-i ilâhiye vermiştir diyerek suâl eyleyen zâta asıl hakikat hali beyân ederek cevâb-ı savâb vermektan ibârettir. Lâkin şunu şöyle bilmektir ki asıl maal cevâbü Cenâb-ı Allâh zû’l-Celâl, evliyâ-i kirâm kullarına kendi zât-ı ecel ve a’lâsına muhtassa olan kudret-i ilâhiyye derecesinde iktidâr verip onları ol iktidârda zât-ı ecel ve a’lâsına müşârik kılar demek değıldir. Ancak kibâr-ı evliyâu’llahdan allâme-i zûl-cenâheyn Mollâ Abdurrahmân Câmî kuddise sırruhu’s-sâmi hazretlerinin buyurdıkları gibidir. Çünkü müşârun ileyh hazretleri bu mebhasta buyururlar ki bir zât umûm nâsın nüfûsu veyâhût yalnız kendi nefsi hasbe’l-adet ve’t-tabîatu’l-beşeriyet üzerine karâr eylediğı âdetleri hark eylese, meselen her kes yerler ve içerler ve uyuyup istirâhat ederler iken ol zât’ullâh, zu’l-Celâl hazretlerinin ta’âm aşkı ve şarâb muhabbeti ve halâvet zikri ve ibâdet ve tâatı ile ten’im ve telezzüz eyleyib kendi yemek ve içmek ve uyumak âdetlerini terk ve hark eylese o alîm-i bi’l-hâl ve semâu li’l-mukâl olan Hüdây-ı zû’l-celâl hazretleri onun mukâbilinde ol kulunun yedinde nice hârikulâde şeyleri kendi kemâl-i kudret-i ilâhiyesiyle halk ve icâd buyurur. İmdi ol harikulâdelerin hâlıkı ve mûcidi hakîkatte Allâh zû’l-celâl hazretleridir. Halk ve icâdda ol kulun aslâ müdahili yoktur. ‘Summe i’lem ennehum esbetû li kerâmâtil evliyâi tis’ate aşere

⁷² MÛNACAT VE TEVESSÛL

Yâ ilâhî peygamberlerin mucizelerinin hakkı için.
Velilerin kerâmetleri hakkı için.
Sentimizden kötülük, haset ve fitne yok olsun.
Lütuf ve ihsanıyla kalbimiz her zaman mutlu olsun.
Gerçi bizler çok günahkâr ve çok kusurluyuz.
Ya Rabbi günahlarımızı affet ve bizi cezalandırma.
Özellikle bu çaresiz, aciz kulun Fevzi’yi.
Keskin hasetle, yarayla dolu kalbi.
Gamdan kurtar güvenli, kurtulmuş eyle
Hüdâya kavuştun, her zam kalbimizi şenlendir.

⁷³ Anlamı: Özet ve genel olarak.

*nev'an*⁷⁴ yani ba'de zâ ma'lum olsun ki evliyâ-i kirâmın kerâmetleri için on dokuz nev'i isbât eylediler. Hâsılı evliyânın kerâmetleri on dokuz türdür dediler.

en-Nev'u'l-evvel; “*İcâdu ma'dûmin.*” Ol on dokuz türlü kerâmâtın birisi icâd-ı ma'dumdur. Yani zâhirde vücûdu olmayan bir şeyi icâd eylemektir. Şöyle ki hallâk-ı kâffe-i mevcûdât-ı külliyye ve cüziyye olan Cenâb-ı Kâdir ve Kayyûm celle şânuhû hazretleri murâd-ı ilâhi buyurduğu zamân zâhirde mevcûd olmayan bir şeyi hârikulâde olarak evliyâdan bir velînin yedinde hemân halk edip yok iken var eder. İşte bu hâl öl velî hakkında mahz-ı kerâmettir.

en-Nev'u's-sâni: “*İ'damu mevcûdin.*” Yani zikr olunan on dokuz kerâmetlerin birisi zâhirde mevcûd olan bir şeyi ma'dûm yani yok ediyor demektir.

en-Nev'u's-sâlis: “*İzhâru emrin mestûrin.*” Yani nev'u's-sâlis; var ise de lâkin setr olunmuş bir şeyi izhâr edip meydâna çıkarıyor demektir.

en-Nev'u'r-râbi: “*İhfâu emrin zâhirin.*” Yani nev'-i râbi' zâhirde görülüp duran bir şeyi hemân gizleyip göstermeyi vermektir.

en-Nev'u'l-hâmis: “*İsticâbetu'd-duâ.*” Yani nev'-i hâmis evliyâdan bir zât bir şey hakkında duâ eylediği zamân hemân duâsı müstecâb olup eser-i icâbeti görülü vermektir. Meselâ gayrılar taraflarından ne talep ve ricâ olunmaksızın ve yâhud gayrılar taraflarından talep ve ricâ olunmak sebebiyle yağmur veyahut kar yağsın ve yâhud yağmasın diyerek cenâb-ı enbâza duâ ve niyâz edince der-akeb müstecâb olup yağmur ve kar yağmaz iken yağmur yağmaya başlayıvermek, veyahut yağar iken kesilip yağmayıvermek; hâsılı her ne hakkında duâ eder ise der-akeb müstecab olup murâdı hâsıl oluvermektir.

en-Nevu's-sâdis: “*el-Huzûru fi'l-emeketi'l-muhtelifeti fi zamânin vâhidin.*” Yani nev'-i sâdis zamân-ı vâhide de emkine-i muhtelifede hâzır olup her birisinde görünmektir. Şöyle ki evliyâullâhtan bir zâtı bir kimse meselâ mâh-i Rebiu'l-evvelin sekizincisi olan Cuma günü Bağdât'ta ve diğer bir kimse dahi yevm-i mezkûrede aynıyle öl zâtı meselâ Mekke-i Mükerrreme de ve diğer bir kimse dahi yine öl zâtı öl günde Medîne-i Münevvere de ve diğer bir kimse dahi Şâm-ı Şerîfte ve diğer bir kimse dahi Dersaâdette görüp haber vermeleri ve onlardan her birisi öl vecihle haber vermesi talâk ile yemîn edip hiç birisi yemîninde hânis ölmeyip şer'an talâk dahi vaki' olmaktır.

en-Nevu's-sâbi: “*İhyâu meyyitin.*” Yani nev-i sâbi' vefat eylemiş bir meyyiti ihyâ eylemektir.

en-Nevu's-sâmin: ‘İmâtetu hayy.’ Yani bir diğer kimseyi öldürmektir. Hâsılı bir türlü sebeb-i zâhire ve âlet-i câriha olmaksızın bir diriyi öldürmektir.

en-Nevu't-tâsi: “*Kat'u'l- mesâfetel-beîdeti fi müddetin kalîletin.*” Yani nev-i tâsi' az müddet içinde mesâfe-i be'îdeyi kat' eylemektir. Yani meselâ beş vakit namazı gidip te Mekke-i Mükerrreme de ve yâhud Medîne-i Münevvere de edâ ve yine avdet eylemektir.

⁷⁴ Anlamı: Bilki onlar (âlimler) velilerin kerametlerini dokuz çeşit olarak sınıflandırmışlardır.

en-Nevu'l- âşir: *"el-İtlâu alâ emrin gâibin ve'l- ihbâru anhû."* Yani nev-i âşir bir şeyi gâib üzerine muttali' olub ondan alâ vechi's-sıhha haber vermektir.

en-Nevu'l- hâdi aşera: *"Semâu kelâmu'l-hayvânâti ve fehmu murâdâtihâ."* Yani kerâmetin on birinci nev'i hayvânların kelâmlarını işitmek ve murâdlarını fehm etmektir.

en-Nevu's-sâni aşera: *"İstima'u't-tesbîhi mine'n- nebâtâti ve'l cemâdi."* Yani kerâmetin on ikinci nev'i nebâtat ve cemâdatın tesbîh ettiklerini işitmektir. Çünkü *'ve in min şeyin illâ yusebbihu bi hamdihî'*⁷⁵ âyeti kerîmesi muktezâsınca bu âlemde eşyâdan hiçbir şey yoktur ki Allâhı c.c tesbih etmesin illâ her bir şey kebîr ve sağır cenâb-ı Allâhın hamdine melâbis olarak zât-ı ecel ve a'lasını tesbîh ederler.

en-Nevu's-sâlisu aşera: *"İhdâru't-taâmi ve's-şerâbi min gayri'l-mübâşereti li'l-esbâbi'z- zâhiriyyeti."* Yani on üçüncü nev'i esbâb-ı zâhiriyyeyi mübâşeret etmeksizin hin-i hacette ekil edecek taâm ve şurb edecek şerâb ya'ni su ve yâhud hoşâb hazırlamaktır. Şurası şöyle ma'lum olsun ki *'ve sekahum şerâben tahurâ'*⁷⁶ âyeti kerimesinde olduğu misâllu her Arabî kitâplarda şerâb zikr olundukça murâd mâ su manasına olan su demektir. Yoksa lisânı Türkî de isti'mal olduğu vecihle Arabî de hamr ve Fârisîde bâde ta'bir olunan musekkir ma'hûd demek değildir.

en-Nevu'r-râbi'u aşera: *"el-Meşyu ale'l-mâi."* Yani on dördüncü nev'i deryânın veya nehirin veyahut havuzun içinde su üzerinde bayağı karada yürür gibi yürümektir.

en-Nevu'l- hâmisu aşera : *"et-Teyarânu fi'l-havâi ve's-seyahâti aleyhâ."* Yani on beşinci nev'i havâda uçmak ve hâva üzerinde gezmektir.

en-Nevu's-sâdisu aşera: *"Teshîru'l-hayvânâti'l-vahşiyeti."* Yani on altıncı nev'i dağlarda ovalardaki vahşi hayvânları teshîr eyleyip bayağı insân ve yâhud hayvânât-ı ehliyye gibi mutî' ve munkâd eylemektir.

en-Nevu's-sâbi'u aşera: *"Husûlu kuvvetu'r-ricli ve'l-yedi bi haysu enne hû izâ dârabte şeceraten bi riclihî tenqâliu's-şeceretu min aslihâ ve izâ darabe cidâren bi yedihî yensékku şakkayni."* Ya'ni on yedinci nev'i ôl velîyyullâhın c.c mübârek ayağında ve mübârek elinde bir derece kuvvet hâsıl olmaktadır ki meselâ ayağıyla bir ölü ağaca darb eylese ôl ağaç kökünden koparılıp ve eliyle bir divâra darb eylese ôl divâr iki şak ayrılır.

en-Nevu's-sâminu aşera: *"En yeskuta insânun izâ eşâre ilâ zâlike bi'l-yedi."* Ya'ni on sekizinci nev'i velîyyullâhtan bir zât bir kimse yere yıkılsın, düşsün diyerek eliyle işâret eylediği zamân olsun ki hemân yere düşmektir.

en-Nevu't-tâsi'u aşera: *"En yetîra ra'su'r-raculi fi'l-havâi izâ eşâre ileyhi bi'l-inkitâ'i."* Ya'ni on dokuzuncu nev'i bir kimsenin başı kesilsin diyerek işâret eylediği zamân hemân ôl kimsenin başı kesilip havâda uçmaktır. Şimdi gelelim ma'lum oldu ki Feyyâz ve Vehhâb ve Kerîm-i mutlak olan Cenâb-ı Kâdir ve Kayyûm celle şânuhû hazretleri ânifen zikri sebekat eylediği vecihle aşk-ı mevlâ ve iştiyâk-ı cemâl-ı pâk-i hudâ kendisine galabe eylediği cihetle bir mübârek kulu sâirleri Müslümanında hayvân yemek ve içmek ve uyumak ve dünyâyâ

⁷⁵ İsra, 17/44; Anlamı: "...Her şey O'nu hamd ile tespih eder..."

⁷⁶ İnsan, 76/21, Anlamı: "...Rableri onlara tertemiz bir içecek içirecektir."

tâlik âdetlerini terk ve bu âdetleri hark eyleyip hemân ancak zikrullâh ve ibâdet ve taat ile tene'um ve telezzüz ve Şerîat-ı Pâkizey-i Muhammediye'yi ve Tarîkât-ı Güzîde-i Ahmediye'yi kemâl-ı temessük ve itba' ve mücibleriyle daima amel ve hareket eder olsun ki mukâbilinde kendi mahlûkât-ı sâiresi indlerinde âdet olan şeyleri hark edip onun yedinde akıldan hâric türlü türlü mücib-i hayret kerâmetler halk eyler. İşte ôl kula sâhib-i velâyet ve yedinden sâdır olan hârikulâdelere kerâmet ta'bir olunur. Şimdi anı dikkat etmelidir ki velâyet ve kerâmet iddiâsında bulunan kimse sahîhan veliyyu'llâh mıdır, yoksa muddâ'iy-i kâzib midir.? ve kendisinde görülen hâlet kerâmet midir, yoksa istidrâc mıdır? Onun mizânî şöyledir ki; eğer ôl kimsenin üzerinde asla Şerîat-ı Mutahharâ-i Muhammediye'nin zerre kadar i'tirazı yok ise ya'ni kâffe-i harekât ve sekinât-ı dâimâ Şerîat-ı Pâkize-i Muhammediye'ye muvâfık ve dâimâ fevka'l-gâye namâz ve niyâz ve ibâdet ve tâ'at üzere bulunub muhâlif-i şerîat ve mubâyin-i tarîkat hâlâtında firâr ve ihtirâz üzere bulunuyor ise; ôl zât-ı veliyyullâh ve yedinden sâdır olan hârikulâde kerâmettir. Ve eğer bunun hilâfında bulunuyor ise kendisi kâzib ve yedinde sâdır olan istidrâcdır. Ve öyle olan kezzâb ve mürâfiden kâçûb kendi mekrinden ve şerrinden Cenâb-ı Hâfız ve Hâdi-i mutlak olan Allâh c.c Zü'l-celâl hazretlerine sığınmalıdır. Ve bu beyân eylediğim kelâmlar sâhib-i tefsîr-i kebîr İmâm Fâhru'r-Râzî'nin Mollâ Abdurrahmân Câmî'nin dahâ sâir ulemây-i izâm ve kibâr-ı ehlullâh-ı kirâm efendilerimizin tenbîhât ve ihtârât akîde-i kudsiyelerinin hulâsasıdır. Eğer denilir ise ki bu zikir olunan kerâmetler sahîhan vukû' bulmuştur. Ve vukû' bulmuş ise kimin yedinde ve ne zamân vâki' olmuştur. Cevâbında denilir ki ne'im bulanların kâffesi hep bi-iznillâhi teâlâ kudrete vâki' olmuştur. Ve yedlerinde vâki' olan evliyâullah-ı kirâmın esâme-i mübârekeleri ve zamân ve mekân ve keyfiyet vukû'ları kendisinden nâkil eylediğim kütüb-u mezkurede musarrihtir. Lâkin li ecli'l-ihtisâr abd-ı fakîr her birisini bu makâmda zikir eyledim. Ve şöylede ma'lûm olsun ki iş bu ifâdât e ma'rûzâtta murâd-ı âcizânem hâşâ ve sümme hâşâ öyle bir deccâl sıfât-ı mürâi bir şahs-ı şerîr kezzâb zü'l-ihdiyâl olub da en külli bilinmezde bir türlü adâvet ve husûmet bulunduğundan anâ îmâ ve ta'rîz eylemek değildir. Ancak nefsi emmârede murâd-ı âcizânem yukarıda zikir eylediğim vecihle kerâmât-ı evliyânın derecesinden suâl eyleyen zâta cevâb vermek münâsebetiyle 'el-Kelâmu yucirru'l-*kelâm*'⁷⁷ fehvâsınca alâ vechi'l icmâl serd olunmuş bazı makâl sıdk iştîmâl ve beyân kılınmış hakîkat hâlidir.

*Allâhumme innâ nes'eluke'l-afve ve'l-âfiyete ve's-sıhhate ve's-selâmete fi'd-dâreyni ve'l-ğalâse ve'n-necâte mine'n-nâreyni bi hürmeti evliyâike'l-kirâm ve asfiyâike'l izâm ve nes'eluke husûle'l-maksûdi ve'l-murâme min bâbi lutfike ve keremike Yâ Azîme'l-in'âm. Âmin ve selâmun ale'l-murselîn ve'lhamdulillâhi Rabbi'l-âlemîn*⁷⁸.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

⁷⁷ Anlamı: Söz sözü sürükler (açar).

⁷⁸ Anlamı: Allah'ım senden, evliya-i kirâmın, asfiya-i izâmın hürmetine; iki dünyada bağışlanma, sıhhat, afiyet ve selamet ve ateşten (cehennem) kurtulmak istiyoruz. Ve yine senden lütfun ve kereminle maksudumuza ve muradımıza ulaşmayı istiyoruz. Ey ihsanı büyük olan (Allah'ım) Âmin selam peygamberlerin üzerine (olsun). Hamt âlemlerin Rabbine içindir.

Memmed Fevzi Efendi, arkadaşlarından birisinin talebi üzerine kaleme aldığı Nihâyetü'l-İktidar Li'l-Evliyâi'l-Kibâr' risalesinde kerâmet konusunu ele almıştır. Eseri yazarak hem arkadaşının talebini yerine getirmek hem de evliyaullâh'ın himmetlerini elde etmeyi amaçlamıştır. Kerâmetle beraber olağanüstü olmaları hasebiyle mucize ve sihir kavramlarını da kısaca tanımlamıştır. Mehmed efendinin asıl gayesi kerâmet ve çeşitlerini anlatmak olduğundan mucize ve sihir konularını kısa ve öz olarak açıkladığını söyleyebiliriz. Kerâmetin çeşitlerini ise on dokuz çeşit olarak aktarmıştır. Onun aktardığı bu çeşitler incelendiğinde tamamının maddi/keveni kerâmet kapsamına girdiği görülmektedir. Onun hakiki/ manevi kerâmet çeşitlerine hiç değinmemesi bir eksiklik olarak görülebilir. Kerâmet iddiasında buluna kişinin doğruluğunun ispatı için iddiada bulunan kişinin kuran ve sünnete uygun yaşayan salih bir kişi olmasını şart koşturmuştur. Ona göre, kerâmet iddiasında bulunan kişinin Kuran ve sünnete aykırı düşünce ve davranışları var ise bu kişi yalancıdır ve kendisinde meydana gelen olağanüstü haller ise istidracdır. Memmed Fevzi Efendi, bu gibi kişilerin kötülüğünden emin olmak için onlardan uzak durmayı tavsiye etmiştir. Kendisinden kerâmet zahir olan zatların isimlerini ve kerâmetlerin gerçekleştiği zaman ve mekânları aktarmamış, bunların Fahrettin Razi ve Abdurrahman Caminin ve diğer âlimlerin eserlerinde yer aldığını bildirmekle yetinmiştir. Müellife göre, Yüce Allah' (c.c)'ın sâlih bir kuluna bazı olağan üstü haller vermesi, o zatları kendi zatına ortak ettiği anlamına gelmez. Çünkü gerçekleşen olağanüstü hallerin mucidi ve yaratıcısı sadece Allah'tır. Salih kulun yaratma ve icat etmede hiçbir müdahili yoktur. Sadece yaratılan olağan üstü hal, salih kullara, yaptıkları ibadetler, Allah Teâlâ'ya olan muhabbetleri ve nefislerini riyâzet ve mücâhedeyle terbiye etmeleri neticesinde Allah tarafından ikram edilmiştir. Eser kerâmet ve çeşitleri kerâmet gösterenin doğruluğunun isbatı için gerekli şartlar, yaratma ve icad itibarıyla velilerin bir yetkisinin olmadığı belirmesi açısından önemli bir eserdir. Ancak eserin, kerâmet konusunu müstakil olarak ele almasına rağmen kerâmetin delillerinin, hakiki/manevi kerâmet çeşidinin, tarihte gerçekleşmiş kerâmet örneklerinin, kendisinde kerâmet gösteren zatların isimlerinin bulunmaması ve kerâmet ile mucize arasındaki farklardan özet olarak değinilmesi sebebiyle, kapsam açısından bütüncül olmadığı söylenebilir. Eserin içeriği, tasavvuf geleneğindeki keramet konusundaki düşüncelerle uyuşmakta, tasavvuf geleneğine aykırı he hangi bir görüş bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

Cebecioğlu, Ethem. *Tasavvuf Terimleri Ve Deyimleri Sözlüğü*. Ankara: Otto yayınları, 2014.

Devlet Kitapları Müdürlüğü, *Dinî Terimler Sözlüğü*, Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, b.t.y.,

es-Serrâc, Ebû Nasr. *el-Luma'*. Thk. Abdulhalim Mahmut-Abdülbaki Surur. Mısır: Daru'l-Kutubu'l-Hadis,1960.

Kelabazi, Ebû Bekr Muhammed b. İbrâhim el-Buhari. *et-Taarruf li-mezhebi ehli't-tasavvuf*. thk. Ahmet Abdurrahîm Sâyah. Kahire: Mektebetu's-sekâfetu'd-diniyye, 1430/2009.

Köstendilli Süleyman Şeyhî. *Sühbatü'l-Levâiyih*, (Yazma) İBB Atatürk Ktp., Osman Ergin Türkçe Yazmaları Bl., Nu: 461.

Kur'ân-ı Kerîm Meâli. çev. Elmalılı m. Hamdi Yazır. İstanbul: Nuh Yayıncılık, 2011.

Kureyşizâde, El-Hâc Mehmed Fevzi Efendi. *Nihâyetü'l-İktidar Li'l-Evliyâi'l-Kibâr*. B.y.y.: B.t.y.

Kureyşizâde, Mehmed Fevzi Efendi. *Fihristü'l-âsâr*. B.y.y.: B.t.y.

Kuşeyrî, Abdulkerîm. *er-Risâletü'l-Kuşeyrîyye fi İlmit Tasavvuf*. Thk. Hani El-Hac. B.y.y. : el-Mektebetü'l-tevfikiyye, B.t.y.

Okumuş, ÖMER. “Câmî, Abdurrahman”. *T.D.V İslam Ansiklopedisi*. 27/258-260. Ankara: TDV Yayınları, 2003.

Medkur, İbrahim. *Mu'cemu'l- Veciz*. Mısır: Şirketu'l-İlanati's-Şarkıyye, 1980.

Uludağ, Süleyman. “Kerâmet”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 25/265-268. Ankara: TDV Yayınları, 2002.

Uzun, Mustafa. “Edirne Müftüsü Fevzi Efendi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*,12/506-509 İstanbul: TDV Yayınları, 1998.

Yavuz, Yusuf Şevki. “Fahredden er-Râzî”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. . 12/89-95. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.

Yıldırım Birol. *Kesret Çarşısında Bir Hikmet Dükkânı Köstendilli Süleyman Şeyhî Efendi Hayatı, Eserleri ve Tasavvufi Görüşleri*. İstanbul: Büyüyen Ay Yayınları, 2019.

Yılmaz, Hasan Kamil. *Ana Hatlarıyla Tasavvuf ve Tarikatlar*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2000.

Aynı m. *300 Soruda Tasavvufi Hayat*. İstanbul: Erkam Yayınları, 2011.

Yılmaz, Ömer. *Osmanlı Döneminde Tavaslı Bir Kazasker: Kureyşizâde Mehmed Fevzî Efendi Hayatı, Eserleri, Fikirleri*. İzmir: Tavas Belediyesi Yayınları, 2014.